

Carme Solé Vendrell

l'artista que commou

per Vanesa Amat

Carme Solé Vendrell
amb Pere Calders,
guardonats als premis
Crítica «Serra d'Or» de
1982 pel llibre *Raspall*.
(Foto: Barceló)

Il·lustradora catalana de projecció internacional, Carme Solé s'ha forjat una trajectòria sòlida, basada en el seu compromís amb l'art, la cultura i la societat. El seu llenguatge artístic, fidel a la seva manera de concebre l'ofici i la vida, ha estat marcat per la creació d'obres amb una certa càrrega dramàtica, en què la tristesa o la nostàlgia hi són molt presents, defugint la simplificació, la banalitat i l'endolciment que en ocasions presenten les obres dirigides als infants. El seu art no deixa indiferent, commou per una capacitat evocadora i estimulant; com apuntava Jaume Escala al catàleg de l'exposició *Carme Solé Vendrell. Dues vides* (2011, pàg. 7): «Les il·lustracions de Carme Solé se'ns fiquen a dins, ens sacsegen l'esperit, el cor, la ment.»

La seva obra ha estat distingida amb diversos reconeixements. En són exemple: el Nacional de Il·lustración (1979), l'Apel·les Mestres (1983), el Premi Catalònia (1984), *Critici in Erba* (1992), *Octogone la Fonte* (1992), *Crítica «Serra d'Or»* (1981, 1986, 1990 i 1993), *la Creu de Sant Jordi* (2006) o el Nacional de Cultura (2012). El 4 de juliol de 2013, al monestir de Montserrat, dins el marc de la IV Escola d'Estiu de Literatura Infantil i Juvenil organitzada per la Universitat de Vic i l'Abadia de Montserrat, es va retre homenatge a Carme Solé en un acte en què vam tenir l'oportunitat de conversar amb l'autora, una artista que té un discurs sòlid, profund, sobre l'art i la literatura i que el transmet des de la sinceritat i amb generositat.

La presentació de la manera com entens l'ofici de crear llibres per a infants i joves, a l'inici de la conversa, és tota una declaració d'intencions...

Fer llibres per a nens és una responsabilitat. Els nens són la cosa més fràgil que tenim i la millor del món. Dirigir-nos a ells és un acte important i penso que al món hi ha molts llibres de contes que distreuen, que són divertits, però a mi sempre m'ha semblat que jo podia aportar el sentiment que el món no sempre és senzill per als nens. Fins i tot els qui viuen una infantesa feliç han de saber que a la vida no tot són flors i violes, i als llibres han de poder trobar-hi respostes.

De quina manera s'inicia la recerca d'un llenguatge propi en la il·lustració?

Jo vaig estudiar pintura a l'Escola Massana, però abans de posar-me a dibuixar ja buscava el meu estil: com dibuixaria una persona, un animal, com expressaria..., perquè tenia la intuïció que tenir un estil propi era necessari. Ara sé que és molt important i a vegades penso que potser és millor

Vanesa Amat i Carme Solé Vendrell durant l'entrevista a l'Escola d'estiu de literatura infantil i juvenil a Montserrat.

no tenir escola d'il·lustració, perquè veig que la gent surt d'una escola amb una tendència determinada, la del mestre. Un bon mestre ha d'ensenyar a fer que cadascú tregui el que té a dins, no ha d'ensenyar als alumnes el seu estil com si fos l'únic possible. Per tant, a vegades és millor no tenir escola que no pas tenir-ne una que t'influeixi, perquè després trobar-te tu mateix és molt més difícil. En el meu cas, molts dels meus llibres són autobiogràfics. La meua mare es va morir quan jo era petita i aquest fet em va marcar molt. Sóc conscient que no hauria fet la feina que he fet, ni com l'he fet, si ella no hagués mort, perquè en els infants que dibuixo hi ha sempre una recerca: són nens sols que van més enllà. Quan mor una persona tan important a la teua vida et fas gran de cop, però també hi ha una part teua que queda allà i has d'expressar-la com sigui.

Podríem dir que el rostre dels personatges i el tractament del color són l'essència de l'obra de Carme Solé?

Sí. La cara, els ulls de les persones és el que més m'atrau. De fet, pinto rostres molt grans de nens perquè és com si els infants es volguessin expressar. El color també és essencial. Cada autor té el seu llenguatge i cada història té el seu color. Per exemple, el protagonista de *L'aniversari* (1983) era un home gris, ja que la base del llibre havia de ser gris; en canvi, *Raspall* (1981) és un llibre ple d'alegria i color. En el cas de García Márquez havien de ser colors de l'Amèrica Llatina, perquè les històries també ho són. Sempre he jugat amb el color per crear ambients i per expressar el llenguatge de l'autor. Per exemple, a *La croada dels nens* (2011) no hi ha color, vaig fer els esbossos fa vint anys i en aquell moment no vaig trobar editor i es van quedar aturats en el temps. Ara, quan vaig tenir editor, em vaig adonar que no s'hi havia de posar color perquè aquells esbossos ho explicaven tot. Per això és un llibre de primera intenció, perquè a vegades és difícil mantenir la frescor de l'esbós, la força de la creació, en dibuixar de nou.

«A vegades és millor no tenir escola que no pas tenir-ne una que t'influeixi.»

Hi ha alguns elements simbòlics que apareixen amb força en moltes de les obres. Per exemple, la lluna i el mar.

Sí, la lluna representa les emocions i també la mare, com el mar. Són elements que m'agraden. La lluna sempre ha estat per a mi una companya de viatge.

La lluna, a més, és un dels pocs elements que apareixen humanitzats...

No m'agrada humanitzar ni els animals ni les coses, encara que alguna vegada ho has de fer per no traïr la idea del conte, per explicar-lo d'acord amb el text original. Hi poso elements que els puguin donar vida, però la lluna la puc humanitzar perquè ja té rostre propi.

Què busca Carme Solé amb el seu estil d'il·lustrar?

Durant tota la meua trajectòria he buscat la llibertat en el traç, però penso que la llibertat es té o no es té. És difícil ser lliure. És una qüestió de vida, perquè l'obra va unida a la pròpia vida. Si s'observa atentament, a les meves obres s'hi veuen les èpoques en què estava perduda, perquè a vegades és necessari parar i renovar. Jo no m'he conformat mai a fer el que feia, sempre he buscat coses noves.

Què ha significat *La croada dels nens* (2011), obra que ha rebut el Premio Nacional 2012?

Realment aquesta obra va sortir després de fer *Els nens del mar* (1991) amb Jaume Escala, que és qui em va dir: «Ara hauries d'il·lustrar *La croada dels nens*, de Bertolt Brecht.» Aquesta versió en català l'ha fet ell. Acostumat a escriure cançons, ha mantingut molt bé la música de la versió alemanya, que té un ritme que és important que les versions puguin mantenir. El final d'aquest poema em segueix emocionant cada vegada que el llegeixo, perquè està dit d'una manera tan potent i tan clara que no pots quedar indiferent. Crec que és un llibre imprescindible.

***Els nens del mar*, doncs, què va suposar?**

És un llibre que parla realment de la societat més dura.

altra escola, em va preguntar: «Hi ha una imatge que no entenc: aquella dona que està estirada allà a la platja, què fa?» I una nena petita, que tenia al meu costat, va respondre: «Aquella senyora s'ha mort d'una sobredosi.» Aquells infants van sentir que realment algú parlava d'ells. Aquest llibre va tenir un gran ressò, va crear molta polèmica, però a molts llocs l'han utilitzat com a llibre d'ètica a l'escola; o sigui, que ha estat útil.

En la trajectòria de Carme Solé, quin paper hi té *En Benet i el seu roure* (Premio Nacional de Ilustración el 1979)?

El va escriure Claude Lévert, una noia francesa que vaig conèixer a París i que em va passar tot de contes i aquest em va agradar molt especialment. De fet, és el primer llibre amb un text literari que vaig il·lustrar, ben escrit i amb un tema que m'interessava molt poder tractar. Com sempre, el nen que està sol, que busca, que amb aquest arbre troba l'amic, que es pensa que es mor, el cuida i llavors veu els brots tendres i no sap què passa però se sent feliç, sap que allò torna a començar. És un llibre amb un text molt agraït per a il·lustrar.

***I Raspall*, que fou Premi Crítica «Serra d'Or» 1982?**

Raspall és un text ple d'ironia, extraordinari de poder il·lustrar. Hi ha una manera de dir les coses que Calders feia tan bé..., quan passa d'una situació realista a una de màgica però igual de versemblant. Vaig gaudir molt fent-lo. Quan li vaig ensenyar els esbossos, em va dir: «Per mi, això ja estaria.» Recordo que el vaig tenir un any sobre la taula i que me'l sabia de memòria, però no li trobava el desllorigador, perquè Calders té tantes imatges que t'hi perds.

***La lluna d'en Joan*, una obra molt emblemàtica...**

En aquesta, realment hi ha Menorca, una illa plena de màgia. A l'obra, hi ha un punt en què dic «el mar respira tranquil» perquè ho vaig veure a la Vall: el mar feia un respirar, amunt i avall. Tenia aquest llibre al cap, el vaig escriure d'una tirada tornant de la Fira del Llibre de Bolo-

«Quan he tingut un text literari és quan les il·lustracions han estat millors.»

Potser no és un llibre perquè els nens el mirin sols a una certa edat; després, de més grans, sí. La primera edició va ser en francès. Recordo que vaig anar a una biblioteca a parlar-ne i hi havia nens de tres escoles de diferents barris de París. En una, hi havia infants d'entorns totalment desestructurats, que a mesura que parlàvem se m'anaven acostant, i un nen em va dir: «És la primera vegada que veig un llibre que parla de mi.» I un dels professors, d'una

nya, però després la part literària la vaig anar treballant i Menorca em va donar moltes imatges. A partir de *La lluna d'en Joan*, molts editors europeus volien que treballés per a ells, però havia de seguir dibuixant d'aquella manera, i per a mi aquell llibre era un final d'etapa. De fet, quan vaig començar a il·lustrar la *Bíblia* (1989), vaig pensar que utilitzaria la mateixa tècnica que a *La lluna d'en Joan*, però els dibuixos que vaig fer eren com cromos i vaig pensar: «no

«Il·lustrar no és solament dibuixar el que diu l'escriptor, sinó dir-ho a la teva manera.»

pucc estar dibuixant dos anys així, no ho podré suportar», i llavors vaig fer aiguades, que no havia fet mai. Vaig trencar totalment.

Hi ha algunes obres que destacaries per completar aquesta mirada?

N'he fet tantes... *Jo les volia* (1984), per exemple, és un llibre que havia escrit perquè volia parlar de la mort de la meva mare i de la mort quan et toca de prop. Volia presentar-me al premi Apel·les Mestres i la meva cosina Maria Martínez, amb qui ja havia col·laborat en altres llibres, em va demanar d'escriure'l. Ella hi va incorporar la idea del creixement, va escriure un text molt poètic que, quan el sento, en els discos en què el va llegir de forma extraordinària Rosa Maria Sardà, sempre m'emociono. Potser ha estat el llibre que més m'ha costat d'il·lustrar, perquè volia dibuixar els meus records d'infantesa, que eren molt durs. Poder passar aquestes vivències és molt catàrtic. També hi ha els llibres d'Antonia Rodenas, que escriu textos molt oberts que pots il·lustrar com vulguis, de manera que tu també pots explicar la teva història i complementes el text. És el cas de *Somnis* (2009), un llibre en què he pogut plasmar la meva estada a l'Àfrica, a Benín, on vaig viure amb la gent d'allà. Em va donar l'ocasió de parlar d'una realitat ben diferent... Quan vaig fer l'exposició a la Virreina, que va comissariar en Jaume Escala, vaig tenir un xoc en veure tot el que havia fet i em vaig adonar, triant l'obra, que no sabia si podria afegir-hi res més. I em vaig passar molt temps sense poder dibuixar. De fet, a partir de llavors he fet molt poca producció, perquè, si no és una cosa que m'agradi molt o que valgui la pena fer, la deixo per als altres. No és una banalitat, un «ja m'he cansat de dibuixar», sinó més aviat que no sóc persona de mitges tintes i haig d'anar a fons en tot el que faig.

Fins a quin punt el text de què es parteix és important en el procés d'il·lustrar una obra?

Quan he tingut un text literari és quan les il·lustracions han estat millors, molt més riques. Cada autor s'explica d'una manera; per exemple, Maria-Aurèlia Capmany és molt difícil d'il·lustrar perquè té molt poques imatges, té una literatura molt verbal. Vaig fer un conte seu, que va escriure per a mi, *Ni teu ni meu* (1978), que s'hauria de recuperar, perquè explica el sentit de la propietat des d'un punt de vista molt interessant. També vaig tenir el privilegi de poder il·lustrar una sèrie de clàssics, de contes populars amb unes versions d'Eulàlia Valeri i d'una sèrie de persones que van fer unes adaptacions literàries dels contes populars, escurçant-los, però que en cap moment van deixar de fer literatura. Hi ha algunes versions que s'han fet últimament dels mateixos contes i que són guions simples sense literatura i, aleshores,

il·lustrar-les és molt difícil, perquè no tens on agafar-te.

Quin tipus de relació s'estableix amb escriptors com Calders, Espriu o García Márquez, de qui has il·lustrat obres rellevants?

Realment és un privilegi, perquè són persones excepcionals. A Salvador Espriu, el vaig conèixer perquè vaig il·lustrar l'obra *Auca d'Ester Sense H* (1982) per al Teatre Lliure i jo l'anava a veure molt sovint i parlàvem; bé, parlava ell sobretot, perquè era molt xerraire... És curiós, perquè quan em van donar el Premi Catalònia per *La lluna d'en Joan l'Espriu* em va dir: «Ara prepari's, que aquest és un país que no perdona l'èxit, ja m'ho sabrà dir.» Jo vaig pensar: «Sí que és pessimista aquest home», i quan vaig tornar-lo a veure, que va ser l'última vegada que ho vaig fer abans que es morís, li vaig dir: «Ja ho he entès.» Em van esclafar, sí... però no val la pena parlar-ne, perquè forma part de la condició humana; crec sincerament que és un dels defectes que tenim els catalans, l'enveja... Tot això ha vingut per la relació amb els autors, oi? Amb Miquel Martí i Pol vam tenir una amistat molt important. El llibre *Quietud* (2003), que vaig il·lustrar, és l'última cosa que va escriure. García Márquez va fer *La luz es como el agua* (1978) per als seus fills quan vivien a Madrid –és l'única cosa que va escriure realment per a nens– i, quan el vaig il·lustrar, en una dedicatòria em va posar: «*Escrito para que Carmen lo hiciera ver.*» Quina frase! Només la pot escriure un mestre! A mi, el que m'agrada és la literatura, perquè no és solament què t'expliquen, sinó com ho fan. Il·lustrar és el mateix: no és solament dibuixar el que diu l'escriptor, sinó dir-ho a la teva manera, afegint-hi el que tu creus, donant-hi la teva mirada. Això és el més bonic i màgic de l'ofici d'il·lustrar.

En canvi, a vegades es tendeix a pensar que la il·lustració dels llibres per a infants és una decoració...

Sí, és una idea bastant estesa. Hi ha gent que il·lustra com si fes decoració i aleshores el resultat són llibres que els nens es miren una vegada i prou, perquè la il·lustració no els afegeix res: els falta ànima. De tota manera, per sort, la majoria d'il·lustradors intenten interpretar, és a dir, il·lustrar.

A l'hora d'il·lustrar, tens present un lector infantil o un grup més genèric de públic? Com et figures el receptor?

Penso que d'alguna forma hi és present el fet que va destinat als nens, però jo no abaixo mai el llistó, penso que els nens ho entenen tot. Els infants tenen aquesta capacitat d'anàlisi, sobretot quan des de petits han après a mirar imatges, quan els llibres han format part de la seva vida... Al nen que no té aquesta possibilitat, se li fa una estafa, perquè són moments únics, d'intimitat, que cada vegada

A la festa dels premis Crítica «Serra d'Or» de 1993, Miquel Desclot, Maria Barbal i Carme Solé Vendrell.
(Foto: Barceló)

«Mai no he fet res que estigués en contra del meu pensament.»

són més difícils i que són necessaris per a l'equilibri de les persones. El llibre infantil ha d'acompanyar els nens en les coses més quotidianes i en les més transcendents; en definitiva, en el que es trobaran a la vida.

Quines influències ha tingut Carme Solé Vendrell?

M'ha influït el teatre. De petita hi anava cada diumenge i la visió plàstica que tinc és sempre des de baix i amb telons que van els uns darrere els altres. Els dibuixos que vaig fer a la *Bíblia*, per exemple, es veu que són molt de teatre. He batallat molt per poder agafar imatges des d'una altra perspectiva, però realment la meua educació estètica l'he tret del teatre, i diria que també la literària, perquè el teatre m'ha fascinat sempre. També hi ha pintors que m'han influït. El primer devia ser Van Gogh, que em sembla que quan era jove era el pintor que més em commovia; després Picasso, per la facilitat que té de trencar-ho tot; Kandinski, pel color..., però ara em quedaria amb Miró –tot i que no reconec la seva influència– perquè és ànima pura, la síntesi i la capacitat de plasmar un llenguatge propi que Picasso li admirava. Tot el que en Picasso era gran facilitat, per a Miró era el contrari. Amb tot, això va ser el que el va portar a trobar-se a si mateix. A mi també m'ha passat, a mi m'ha costat molt dibuixar. Ara m'és fàcil dibuixar del natural, perquè la pràctica t'ensenyava, però no quan vull interpretar alguna cosa, ja que torna la dificultat, que al mateix temps t'ajuda a trobar el teu propi llenguatge. Quan costa, acabes trobant el que és més essencial.

Què ha canviat en la il·lustració de Carme Solé?

Penso que he passat de voler explicar els conflictes interns que poden tenir els nens i les persones en general a una

etapa en què els conflictes ja no són propis, sinó que són de grup. Per això he fet una sèrie de llibres, com *Els nens del mar*, per exemple, o *La lluna, la terra i el sol* (1994), en què aparentment sembla que parli del món dels astres, però que realment parlen de moltes més coses: de l'amistat, de les diferències...

Darrerament (febrer de 2013), has fet donació de part del teu fons a la Biblioteca de Catalunya...

Sí, vaig donar la part que em sembla més significativa d'una època, com treballàvem, com havíem de dibuixar en un cantó i a darrere donar el color. Són uns llibres que expliquen molt, tant dels meus començaments com de l'època que vam viure. En el fons, penso que vam ser privilegiats, gairebé totes privilegiades, perquè la majoria érem dones. Hi havia l'oportunitat de fer coses i semblava que el món anava cap a un lloc en aquelles èpoques... Jo penso que ara torna a passar una mica, la crisi també fa que la gent imagini, busqui noves sortides. Catalunya, si una cosa té, són artistes, pensadors, científics capaços d'imaginar... Som un país molt ric en aquest sentit.

Podríem dir que entens la il·lustració com un compromís personal, social...

Jo m'he sentit sempre molt responsable. He fet molts llibres en què sempre he afegit un plus perquè els infants hi poguessin trobar una via. Mai no he fet res que estigués en contra del meu pensament, però quan he pogut triar he pogut treure el millor de mi mateixa. Per això crec que he fet moltes obres que haurien de ser conservades, perquè parlen del més essencial de l'ésser humà i per això no envel·leixen, perquè l'ésser humà, per més que el món canviï, continua essent sempre el mateix.